

BR65

J4

F7

V.18

E
HEN

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

OPERA SANCTI JEROMI.

CAPITULA LIBRI RUTH¹.

- I. Facta fame in terra Judæ, Elimelech de Bethleem Juda abiit cum uxore sua Noemi, et duobus filiis, in terra Moabitide causa victualium, quo mortuo, filii ejus accipientes uxores et ipsi mortui sunt.
- II. Noemi revertentem ad patriam, Ruth nurus descreere noluit, que perveniens in Bethleem Juda, perrexit in agrum Booz ad colligendas spicas.
- III. Booz dat licentiam Ruth ut de agro ejus colligat spicas, et hora vescendi cum messoribus comedat, pro eo quod audierat eam bene egisse circa soerum suam.
- IV. Inquirenti Noemi indicat Ruth, quale in agro Booz fecerit opus.
- V. Commouita Ruth a socru sua, jungitur puellis Booz iterum ad operandum.
- VI. Reversa Ruth denuo ad socrum suam, monetur ab ea quemadmodum debeat Booz conjugio sociari.
- VII. Ruth instructa, collocavit se nocte ad pedes Booz, qui ab ejus coitu abstinuit.
- VIII. Booz presentibus decem viris in porta Bethleem, consuluit propinquorem se de nuptiis.
- IX. Solvit propinquus secundum morem calcamentum suum et dedit Booz, cessitque juro propinquitatis, et Booz Ruth accepit uxorem, natusque illi est filius, quem Noemi socrus nutriendum suscepit.
- X. Vocatum est nomen filii Obed, hic est pater Isai patris David, deinde sequuntur generationes a Phares usque ad David.

¹ Isthæ capitula huc nos transtulimus ex Pat. mss. atque editione Josephi Marie Gasi presbyteri, qui e tribus aliis mss. excepit. Nulla Mar-

tian. preposuit, quod in suis exemplaribus non invenisset.

INCIPIT

LIBER RUTH¹.

C. I. Cap. I. — In diebus unius judicis, quando iudices præerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Beth-Leem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitide, cum uxore sua ac duobus

liberis. Et ipse vocabatur Elimelech, et uxor ejus Noemi, et duo filii, alter Maalon, et alter Chilion Ephrathæi de Beth-Leem Juda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus

¹ Liber Ruth nulla habet in fronte adscripta capitula; nullam in sacro contextu divisionem, vel numericas notas appositas ad marginem:

sed uno tenore totus descriptus invenitur in Canone, et aliis mss. antiquioribus ac melioris notæ. Id vero, ut putamus, quia apud Hebræos li-

est Elimelech maritus Noemi¹ (h. Nahmi), remansitque ipsa cum filiis. Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orpha (h. Harpa), et altera Ruth. Manseruntque ibi decem annis, et ambo mortui sunt, Maalon videlicet et Chilion: remansitque mulier orbata duobus liberis a marito. Et surrexit ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitida: audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, et dedisset eis escas. Egressa est itaque de loco peregrinationis suae, cum utraque nuru, et jam in via posita reverendi in terram Juda, dixit ad eas: He in domum matris vestre, faciat Dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis et mecum. Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortitura estis. C. II. Et osculata est eas. Quae elevata voce flere coeperunt, et dicere: Tecum pergemus ad populum tuum. Quibus illa respondit: Revertimini, filiae mi (Vulg. mee), cur venitis mecum? Num ultra habeo filios in utero meo, ut viros ex me sperare possitis? Revertimini, filiae mi, et abite: jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali: etiam si possem hac nocte concipere, et parere filios, si eos expectare velitis, donec crescant, et annos impleant pubertatis, ante critis vetulae quam nubatis. Nolite, queso, filiae mi: quia vestra angustia me magis promit, et ogressa est manus Domini contra me. Elevata igitur voce, rursus flere coeperunt: Orpha osculata est socrum, ac reversa: Ruth adhesit socri suae. Cui dixit Noemi: En reversa est cognata tua ad populum suum, et ad decs suos: vade cum ea. Quae respondit: Ne adverseris mihi ut relinquam te et abeam: quocumque perrexeris, pergam: ubi morata fueris, et ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, et Deus tuus Deus meus. Quae te

ber Ruth est veluti appendix libri Judicium: nam in eodem libro, teste Hieronymo utrumque volumen compingunt. Consule principium Scripturarum galeatum ejusdem Hieronymi, suo loco nunc a nobis repositum ante libros Samuelis et Malachiam. Manr.

¹ Scholastes noster hic diversus abit ab Hieronymo in lectione nominum «Noemi» et «Orpha»: nam quod monet pro «Noemi» in Hebraeo haberi «Nahmi»: et pro «Orpha» legi «Harpa», id ab usu Hieronymi prorsus abhorre-re dignoscitur: cum in Scriptura Hebraica nomina isthaec habeant litteram א Ain, quam S. Hieronymus idco vocalem appellat, quod per

moerentem terra susceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulture. Haec mihi faciat Dominus, et haec addat, si non sola mors me et te separaverit. Videns ergo Noemi quod obstinato Ruth animo decrevisset secum pergere, adversari noluit, nec ad suos ultra reditum persuadere: profectaque sunt simul, et venerunt in Beth-Leem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit: dicebantque mulieres: Haec est illa Noemi. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi, id est, pulchram, sed vocale me Mara, hoc est amaram, quia amaritudine me valde replevit Omnipotens. Egressa sum plena, et vacuum rediit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humillavit, et affixit Omnipotens? Venit igitur Noemi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suae: ac reversa est in Beth-Leem, quando primum hordea metebantur.

Cap. II. — Erat autem viri Elimelech consanguineus homo potens, et magnorum opum, nomine Booz. Dixit Ruth (Vulg. iac. Ruth) Moabitida ad socrum suam: Si jubes, vadam in agrum et colligam spicas que metentium fugerint manus, ubi-cumque elementis in me patrisfamilias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade, filia mi. Abiit itaque et colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum Booz (Vulg. add. nomine), qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Beth-Leem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum. C. III. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus. Dixitque Booz juveni, qui messoribus praerat: Cujus est puella? Cui respondit: Haec est Moabitida, quae venit cum Noemi, de regione Moabitide, et rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia, et de mane usque nunc stat in agro, et ne ad momentum quidem

nudam ipse vocalem hoc elementum exprimeret, נכבֿי «Noemi», ערֿבָה «Orpha.» Et in libro «Nominum Hebraicorum de Gomorra», ait: «Sciendum quod G littera in Hebraico non habetur; sed scribitur per vocalem אIN.» Praeterea ex Hieronymo superior probatum extat in adnotationibus nostris col. 88, sermonem Hobraem, P litteram non agnoscere: male igitur scholastes, aut exscriptor Canonis, legit «Harpa», pro «Orpha» sive «Arpha.» Manr.

— Fatetur demum et Martianeus, ab Hieronymo ingenio ac sententia scholastem hic longius abluere, qui «Nahmi» pro «Noemi» et mox «Harpa» legi velit pro «Orpha.»

domum reversa est. Et ait Booz ad Ruth: Audi, filia, ne vadas ad colligendum in alterum agrum, nec recedas ab hoc loco: sed jungere puellis meis, et ubi messerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo tibi molestus sit: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, et bibe aquas, de quibus et pueri bibunt. Quae cadens in faciem suam et adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem (Vulg. invenierim) gratiam ante oculos tuos, et nosse me dignareris peregrinam mulierem? Cui illo respondit: Nuntiata sunt mihi omnia quae feceris socru tuae post mortem viri tui, et quod dereliqueris parentes tuos, et terram in qua nata es, et veneris ad populum quem antea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, et pleam mercedem recipias a Domino Deo Israel, ad quem venisti, et sub cujus confugisti alas. Quae ait: Inveni gratiam apud oculos tuos, domine mi, qui consolatus es mei et locutus es ad cor ancillae tuae, quae non sum similis unius puellarum tuarum. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescaudi fuerit, veni huc, et comede panem, et intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, et congescit polentam sibi, comedique et saturata est, et tulit reliquias. Atque inde surrexit ut spicas ex more colligeret. Praecipit autem Booz pueris suis, dicens: Etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam, et de vestris quoque manipulis projicite de industria, et remanere permittite, ut absque rubore colligat, et colligentem nemo corripiat. Collegit ergo in agro usque ad vesperam, et qua collegerat virga cadens et excubiens, invenit hordei quasi ephi [h. epha] mensuram, id est, tres modios. Quos portans reversa est in civitatem, et ostendit socri suae: insuper protulit et dedit ei de reliquis cibi sui, quo saturata fuerat. C. IV. Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, et ubi fecisti opus? Sit benedictus qui misertus est tui. Indicavitque ei apud quem fuisset operata, et nomen dixit viri, quod Booz vocaretur. Cui respondit Noemi: Benedictus sit a Domino: quoniam eandem gratiam quam praebuerat viris, servavit et mortuis. Rursumque: Propinquus, ait, noster est homo. Et Ruth: Hoc quoque, inquit, praecipit mihi, ut tandiu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes metenterit. C. V. Cui dixit socrus: Melius est, filia mi, ut cum puellis ejus exeam ad metendum (Vulg. molendum), ne in alieno agro quispiam resistat tibi. Juncta est itaque puellis Booz, et tandiu cum eis mes-

suit, donec hordea et triticum in horreis conderentur.

C. VI. Cap. III. — Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mi, quaram tibi requiem, et providebo ut bene sit tibi. Booz iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus est noster, et hac nocte aream hordei ventilat. Lavaregitur et ungere, et induere cultioribus vestimentis, ac descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat; veniesque et discooperies pallium, quo operitur a parte pedum, et projicies te, et ibi jacebis: ipse autem dicit tibi quid agere debeas. Quae respondit: Quidquid preceperis, faciam. Descenditque in aream, et fecit omnia quae sibi imperaverat socrus. C. VII. Cumque comedisset Booz, et bibisset, et factus esset hilarior, isseque ad dormiendum juxta acerrum manipulorum, venit abscondite, et discooperito a pedibus ejus pallio, se projecit. Et ecce, nocte jam media, expavit homo, et conturbatus est: viditque mulierem jacentem ad pedes suos, et ait illi: Quae es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. Et ille: Benedicta, inquit, es a Domino filia, et priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secula juvenes, pauperes sive divites. Noli ergo metere, sed quidquid mihi dixeris, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meae, mulierem te esse virtutis. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte, et facto mane, si te voluerit propinquitatis jure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, vivit Dominus. Dormivit itaque ad pedes ejus, usque ad noctis abscessum. Surrexitque antequam homines se cognoscerent mutuo, et dixit Booz: Cave ne quis noverit quod hic veneris. Et rursus: Expande, inquit, pallium tuum quo operiris, et tene utraque manu. Qua extendente, et tenente, mensus est sex modios hordei, et posuit super eam. Quae dixit ei: Quid egisti, filia? Narravitque ei omnia quae sibi fecisset homo. Et ait: Ecce sex modios hordei dedit mihi, et ait: Nolo vacuum te reverti ad socrum tuam. Dixitque Noemi: Expecta, filia, donec videamus quem res exitum habebat. Neque enim cessabit homo nisi compleverit quod locutus est.

C. VIII. Cap. IV. — Ascendit ergo Booz ad por-

tam, et sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, et sede hic, vocans eum nomine suo. Qui divertit, et sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic, quibus residentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noemi, quæ reversa est de regione Moabitide: quod audire te volui, et tibi dicere coram cunctis sedentibus, et majoribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis, eme, et posside. Sin autem tibi displicet, hoc ipsum indicio mihi, ut sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es, et me, qui secundus sum. At illo respondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere: ut susceitas nomen propinqui tui in hereditate sua. C. IX. Qui respondit: Cedo iure propinquitatis: neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, ut si quando alter alteri suo iure cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calcamentum suum, et dabat proximo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo (*Vulg. addit suo*) Booz: Tolle calcamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo. At ille majoribus natu, et universo populo: Testes, inquit, vos estis hodie, cum possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, et Chilion, et Maalon, tradente Noemi, et Ruth Moabitidem uxore

Explicit liber Ruth.

PRÆFATIO HIERONYMI IN LIBROS SAMUEL ET MALACHIM¹.

Viginti et duas litteras esse apud Hebræos, Syrorum quoque et Chaldeorum lingua testatur,

¹ Hæc est inscriptio prolegi in Canone Hebraico veritatis, et in aliquot aliis manuscriptis antiquioribus. Id vero sumptum videtur ab Hieronymo, qui ad finem ejusdem præfationeula: « Prologum Scripturarum » ipsam appellat. Cæteri libri tam editi, quam mss., ita inscribunt, « Præfatio Hieronymi in librum Regum, » vel « in libro Regum. » Verum hic prologus Scripturarum, cum omnibus libris quos ex Hebræo in

rem Maalon in conjugium sumpserim, ut suscitum nomen defuncti in hereditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua, ac fratribus, et populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis. Respondit omnis populus, qui erat in porta, et majores natu: Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel et Liam, quæ edificaverunt domum Israel: ut sit exemplum virtutis in Ephrata, et habeat celebre nomen in Beth-Leem: fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Jude, de semine quod dederit Dominus tibi ex hac puella. Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxorem: ingressusque est ad eam, et dedit illi Dominus ut conciperet, et pareret filium. Dixeruntque mulieres ad Noemi: Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiæ tuæ, et vocaretur nomen ejus in Israel. Et habetas qui consoletur animam tuam, et enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit, et multo tibi melior est quam si septem haberes filios. Susceptumque Noemi puerum pscuit in sinu suo, et nutricia ac gerula officio fungebatur. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, et dicentes: Natus est filius Noemi, vocaverunt nomen ejus Obed: hic est pater Isai, patris David. Ille sunt generationes phares: Phares genuit Esron, Esron genuit Ram, Ram genuit Aminadab, Aminadab genuit Nasson, Nasson genuit Salmon, Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Isai, Isai genuit David.

quæ Hebræa magna ex parte confinis est: nam et ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed Latinum verit Hieronymus, possit convenire merito inscribitur, de omnibus libris Veteris Testamenti. MARC.

— Hunc prologum, et quod rei caput est, universum librorum Sannonis et Regum textum post laudatos hactenus Urbanos, et Palatinos, ad omnium antiquissimum Veronensium bibliothecæ ms. exegimus, litteris uncialibus exaratum, quem velim septimum facile sæculum atarum-

diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Mosi totidem litteris scripserunt, figuris tantum et apicibus discrepantes. Certumque est Esdras¹ scribam, legisque doctorem, post captam Hierosolymam et instaurationem templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse, quibus nunc

tere: et omnium quot hactenus innotuerunt, in genuina Hieronymiana versionis lectione profertenda, fidem ac diligentiam longo nimis intervallo superare. Ceterum quod priorem ejus pagellam etas inviderit nobis, inscriptionem quam hic præferimus, ejus munere auctoritate non licuit: accepimus tamen ex eodem codice, ubi « Recapitulatum » quas vocat, et mox subnectemus, titulum tribus locis præfigit. Antea obtinebat, quemadmodum in Urbinate et Palatino codd. « Præfatio Hieronymi in libros Regum: » quam omnium ferme librorum inscriptionem, ex uno ms. Martianeus in hanc mutaverat, « præfatio Hieronymi presbyteri de omnibus libris Veteris Testamenti. » Causam addit, quod omnibus libris, quos ex Hebræo in Latinum vertit Hieronymus, possit convenire. Atque id quidem ait infra sanctus ipse Pater: « Hic prologus Scripturarum quasi calcatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest; » at non adeo peculiaris in libros Regum præfatio hæc ipsa non fuerit atque aliam quam in hosmet libris de nomine, inscriptionem ab ipso auctore sortita sit. Quæ ad eum quo a nobis restituta est modum, quam bene, post vetustissimi exemplaris indicium, cum reliquarum ingenio, et Hieronymi consuetudine quadret, manifestum est.

¹ Et nobis hoc certum est quam quod maxime: in eorum tamen gratiam, qui tante antiquitatis memoriam convellere student, ac minoris faciant Christianorum veterum, Origenis, Eusebii atque aliorum hæc de re testimonia, vernacula ejus præferamus lingue exempla, ipsique Judei veteres fidejussores accedant. Thalmud Babylonicum tractatu Sanhedrin. sect. 2, fol. 21, Latine ita sonat: « Initio data est lex Israelii cum scriptura Hebraica et lingua sancta. Deinde data est ipsis, in diebus Esdræ, cum scriptura Assyriaca et lingua Aramaea (sive Chaldaica). Elegerunt autem pro Israelitis scripturam Assyriacam et linguam sanctam: et reliquerunt idiotis scripturam Hebraicam et linguam Aramaeam. » Quod cave ita intelligas, quasi legem hie dicit « Mar-Zutra » conversam fuisse ab Esdra in Chaldaicam linguam: sed quod vulgus Judæorum cum in Babylonia captivitate, Hebræam fore didicisset, calleret vero magis Chaldaeorum, quibus assueverat, dialectum, exemplaria legis hæc lingua et litteris sibi descripsisse; quæ Es-

timur: cum ad illud usque temperatidem Samaritanorum et Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum *Cap. iii.* 39 hæc eadem supputatio, sub Levitarum ac sacerdotum censu, mystice ostenditur. Et² nomen Domini tetragrammaton in quibusdam Græcis voluminibus,

dras abrogavit quoad linguam, permisit vero quoad characteres, sive etiam auctoritate sua probavit, Hebræum textum litteris scribi Chaldaicis: e contrario reliquit « idiotis » לְיִדְיוֹתָא Cuthæis scilicet, sive Samaritanis, versiones Chaldaicas et Aramaicas, sive Hebræicas illas, sive et Chaldaicis litteris scriptas. Hujus generis visa est doctis viris Pentateuchi Samaritana versio, quæ sane parum a Chaldaica dialecto abludit. Iterum vero in eodem tractatu Sanhedrin *Cap. 1.* hoc tradit Rabbi Josue, ubi Esdras cum Mose comparans, « Quamquam, ait, data non fuerit lex per manum Esdræ, immutata est per manum ejus scriptura. » Subditque, בְּרִיאת אֱשֵׁרֵי לְבָר, « Quare » (Scriptura per Esdras mutata) vocata est Assyriaca? עֲשֵׂה מִתְּרַבְּרָא אֲשֵׁרֵי לְבָר, « Quia ascendit cum eis ex Assyria. Paria his alibi apud Hebræos doctores, tametsi aliquando somniis ejus gentis interpolata, reperias.

² Luxatum manifeste reprehendit hunc locum quicunque seriem orationis attendit: nam quid attinet ad characteres Samaritanorum, quod in libro Numerorum sub Levitarum ac sacerdotum censu, supputatio litterarum viginti duarum mystice ostenditur: quid etiam ad talem numerum, quod in quibusdam Græcis voluminibus nomen Dei tetragrammaton antiquis Hebræorum, id est, Samaritanis, expressum litteris inveniretur? Ergo ut omnia ad sensum sibi coherent, tota isthæc pericope: « Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam Græcis voluminibus, usque hodie antiquis expressum litteris invenimus, » legenda ac reponenda videtur immediate ante illa superiora verba, « in libro quoque Numerorum, etc. » Hanc restitutionem quantumvis necessariam, iudicio nostro nolimus permittere, quia e triginta quatuor mss. codicibus, quos in hoc opere diligenter contulimus cum editis libris, nullus hic loci dissentiens invenitur ab alio, sed uno modo constanter universi legunt iuxta seriem inversam. Itaque res hujusmodi lectorem curiosum monuisse estis. MARC.

— Visa Martianeus est que hic subsequitur pericope: « Et nomen Domini tetragrammaton, etc. » usque « invenimus » manifesta luxatione laborare, et præponenda proxime superiori: « In libro quoque Numerorum, etc. » usque « ostenditur: » quibus illico subnectit sequentem: « Sed et Psalmi tric., » etc. Nam quid, inquit, attinet ad characteres Samaritanorum, quod in libro Nu-

usque hodie antiquis expressum litteris inveni-

merorum sub Levitarum ac sacerdotum censu supputatio litterarum viginti duarum mystice ostenditur? quid etiam ad talem numerum, quod in quibusdam Græcis voluminibus nomen Dei tetragrammaton « antiquis » Hebræorum, id est, « Samaritanis, » expressum litteris inveniretur? Probat vero semel atque iterum in « Questionibus Hieronymianis » hanc Benedictini editoris restitutionem Clericus, homo cætera in eum iniquior, et qui non alia, ut ait, de causa hic laudat, quod veritas undecunque veniat, sibi semper sit veritas. Nihiloscilicet falli utrumque et fallere, mihi persuasum est, fraudi autem illis existisse opinor preconceptam opinionem illam quæ vulgo obtinet S. Doctorem, cum antiquos characteres nominat, quibus nomen Dei scriptum erat in Græcis codicibus, Samaritanos intellexisse. Nam et conceptis verbis ita explicat, et manifestum est ex orationis serie, si isthæc pericope superiori illi præponatur, non alias quam Samaritanas litteras sub antiquorum vocabulo tunc denotari. Verum id minime omnium sensit S. Pater, aut in eam trahi potest sententiam: igitur neque illud comita juxta seriem quam constituunt contrario sibi sensu putandas esse possuisse, et quam ad eo dicitur, textus luxatio nulla est. Jam illud quod Chaldaicas litteras, sive quas Esdras substituit, non Samaritanas, antiquarum nomine intelligi velit, probatum imus evidentissimis argumentis subsequenti adnotatione.

¹ Abrupte quidem hanc inferre sententiam Hieronymus videatur, nisi hoc ipsum de industria fecit, ut errorem de Samariticis litteris lectori suo caveret, in quem diximus criticos magni nominis incurrisse. Sed ut certissimo scias, « Antiquas » litteras, quibus nomen Dei tetragrammaton in Græcis codicibus scriptum inveniebatur, Chaldaicas quibus nunc utimur, non Samariticas intellexisse, prodit ipsomet earum formam cum alibi, tum luculentissime in epist. 25 ad Marcellam, ubi postquam illud dixisset Hebraicis litteris scribi, « iod, he, vau, he, » id est דהוה, subdit « quod quidam non intelligentes propter elementorum similitudinem, cum in Græcis libris reperirent, » II II « legero consueverunt. » Haud, puto, clarius appellasset de nomine Chaldaicas litteras, quas propter elementorum similitudinem dixit a Græcis perinde legi ac II II: nisi enim antique ille littera hæ fuerint דהוה, quarum tanta cum II II conformitas est, ut statim in legitis oculos incurrat, nullæ jam erant, aut sunt modo ex toto Oriente, quæ ejus vocis scripturam ut cunque referant, Samaritanæ autem, vix dictæ est, quantum ab illarum figura abhorreant. Nempe his fit Samaritano Dei nomen ineffabile

mus¹ Sed et Psalmi tricesimus sextus², et cen-

expressum est elementis, ם ן ן ן ן in quæ si cui possunt videri similia illis II II, ipsi qui pro Samaritanis stant litteris, judicent. Et tamen ita Græcis nedum e vulgo, quos Hieronymus notat, sed et doctissimis usueverat legere illud ן ן ן, ut capitulum sive scholion supersit etiam nunc sub Evagrii nomine, quod et nos post Martianæum edidimus tom. II col. 694, hoc titulo εἰς τὸ ן ן ן. Sicque in ipsa expositione continuo scribitur, et constare tamen dicitur τούτοις τοῖς στοιχείοις, Ἰωθ. ן ן, Οὐזθ, ן ן, « hisce elementis, iod, he, vau, he, » quarum nativam picturam דהוה, Græca II II representant. Olim retulerint adhuc expressius, nam ut videre est in antiquis libris qui Hebraica elementa describunt, quemadmodum in aliquot Vaticanis ipsis animadvertimus, « he » ן superne clausa est omnino ad Græce π instar: vau ן autem et iod ן tam parva differentia peritorum quoque oculos interdum fallit. Cortum est igitur atque evidens, hic loci Hieronymum antiquas litteras Chaldaicas appellasse, quibus jam ab Esdre ætate super textus descriptus est: non priores Samaritanas, quæ fore exoleverant; unde et « antiquas » absolute, non « antiquas Hebraicas, » dixit. Atque adeo et illud manifestum est, quod superiori nota constituimus, nulla locum hunc luxatione laborare nullaque verborum aut sensus trajectionem esse quam somniant eruditi viri, S. Patris mentem non satis assecuti. Jam vero hæc placet referri, ad fenerandum his quæ diximus locum, Origenis locum, quem ex cod. regio 2818 Montfauconius protulit, videturque ipse Hieronymus ob oculos habuisse. Loquitur Adamantius de hoc ipso tetragrammato nomine, quod inquit, Κύριος παρ' Ἑλλήνων ἐκφωνεῖται, καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῶν ἀντιγράφων Ἑβραϊκοῖς ἀρχαίως γράμματα γέγραπται, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς νῦν. Φασι γὰρ τὸν Ἑσδράν εἰσὶν γράψασθαι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν: « Dominus a Græcis effertur, atque in diligentibus Hebræorum exemplaribus antiquis scribitur litteris, non hodiernis. Tradunt enim Esdræ alii usum esse post captivitatem. » Hic utique Samaritanæ litteræ ἀρχαίων vocabulo designantur: neque enim alie in Hebræis codicibus veteres dici possunt. At si quid video, Origenes æque ac Hieronymus nihil aliud quam originalis, seu archetypus litteras eo nomine intellexerunt. Hinc vero novum suminus in rem nostram argumentum; nam sicuti Hebræi codicibus antiquas litteras Samaritanas esse, nemo didicerit: ita ubi de Græco apographo, quod est a Chaldaico exemplari translatum, sermo est, antiquas, sive sui archetypus originales, non alias quam Chaldaicas indicari, hæc ipso testimonio perspicuum est.

² Sanctus Hieronymus, in epistola cujus initium

tesimus decimus, et centesimus undecimus, et centesimus octavus decimus¹, et centesimus quadagesimus quartus, quamquam diverso scribantur metro, tamen ejusdem numeri textuntur alphabeto. Et Jeremias Lamentationes; et Oratio ejus², Salomois quoque in fine Proverbia, ab eo loco in quo ait: « Mulierem fortem quis inveniet Cap. ult. v. 40 ad finem usque? » Iisdem alphabetis vel incisionibus supputantur. Porro quinque littere duplices sunt, CAPH, MEM, NON, PIE, SADE: aliter enim per has scribuntur principia medietatesque verborum, aliter fines. Unde et quinque a perlicis libri duplices æstimantur: Samuel, Malachia, Dabre-Jamim, Ezras, Jeremias cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis. Quomodo

est, « Nudius tertius, » reconset tantum Psalmos quatuor, qui secundum ordinem litterarum alphabeti Hebraici compositi reperiuntur; nec ibi meminit Psalmi tricesimi sexti, neque Orationis Jeremie. « Præsequam de singulis disseram, inquit illo ad Paulam Urbicam, scire debes, quatuor Psalmos secundum ordinem Hebræorum incipere elementorum, centesimum decimum, et centesimum undecimum, et hunc de quo nunc scribimus, et centesimum quadagesimum quartum. » Et post pauca subdit: « Sunt qui et alios hoc ordine putant incipere, sed falsa eorum opinio est. » Hæc facile consiliabuntur, si dixeris Hieronymum in Epistola ad Paulam Urbicam, speciatæ ad capita versuum, quæ in Psalmis ex, cxi, cxviii et cxlii, decurrunt juxta ordinem Hebræorum litterarum: hic autem in prologo Scripturarum, de numero viginti et duorum elementorum disserere, ut inde probet viginti duo volumina in Canone Hebræorum supputari. Qui plura de hoc genere Psalmorum desiderarit consulat prolegomena nostra. MAR.

Initium poterat a tricesimo tertio facere; cujus (ut et centesimi decimi et centesimi undecimi, quibus laudat) singuli versus a singulis juxta ordinem alphabeti litteris incohantur, si vau ἢ excipias, quæ aut deest, aut una cum ἢ « he » versus 6 comprehenditur. Verum enim vero nendum istam, sed et quem hic laudat tricesimum sextum, visum est S. Patri in epist. 39 ad Paulam ab hæc serie excludere, ubi quatuor duntaxat Psalmos « secundum ordinem Hebræorum incipere elementorum, centesimum decimum, et centesimum undecimum, centesimum decimum octavum, et centesimum quadagesimum quartum » pronuntiat: e contrario eorum, « qui alios hoc ordine putant incipere falsam opinionem » vocat. Bini autem versus in tricesimo sexto ab alphabeti litteris initium sumunt.

¹ Hujus octoni versus a singulis alphabeti lit-

igitur viginti duo elementa sunt, per quæ scribimus Hebraice omne quod loquimur, et eorum initia vox humana comprehendit: ita viginti duo volumina supputantur, quibus quasi litteris et exordiis, in Dei doctrina, tenera adhuc et lactens viri justæ eruditur infantia.

Primus apud eos liber vocatur Bæstih (בַּרְשִׁית) quem nos Genesim dicimus. Secundus ELLE SMOTH ADDABARIM (אֵלֶּה הַדְּבָרִים), qui Deuteronomium prænotatur. Hi sunt quinque libri Mosi, quos proprie תּוֹרַת מֹשֶׁה (תּוֹרָה), id est, legem appellant.

Secundum prophetarum ordinem faciunt; et

teris incipiunt: unde et « Alphabetum magnum » Psalmus ipse appellatur. Notandum porro est de sequenti centesimo quadagesimo quarto, versiculum qui ἢ « nun » incipiat, in Hebraico exemplari jam non haberi. Et videri quidem exoidisse ante Hieronymi ipsius ævum, siquidem et in ejus versione ex Hebræo illum melioris notæ mss. codices præmittunt, et Græci interpretes, Aquila, Symmachus, Theodotus, atque alii lacent, quod et vetus scholasticus tradit. Videtur tamen quæ ad eum locum Hieronymianæ interpretationis infra observavimus.

² A primo Thronorum ad quartum usque caput: quamquam in secundo, tertio, et quarto, litteræ ן et ף transponuntur; quod librariorum oscitantibus tribuere, haud sane ausim.

³ Mss. quamplures legunt in singulari, « quem Numerum vocamus; » sed error est librariorum manifestus ex Hieronymo, qui de eodem volumine aiebat supra, « In libro quoque Numerorum, etc. » Origenes in Psalmum primum Canonicas Scripturas juxta Hebræos recensens, non « Vaiedabber » Numeros ab eis dicit appellari; sed ἀμμεσπεκοδιμ, « Ammespecodim, » quod Hebraice scriptum דַּבְּרֵי כֹדִים, id est, « hammepecodim, » adque vltro s in medio vocis, significat « numeros, » vel potius « numeratos. » Vaiedabber « itaque dicitur apud Hebræos liber Numerorum a prima voce ejusdem voluminis. « Hammepecodim » vero propter argumentum in eo pertractatum, quia ibi agitur de iis qui transierunt ad numerum. MAR.

— Græci Οὐδέσπεσθθ aut Οὐδέσπεσθθ pro « Vaieera. » Numerorum vero librum non a primis verbis, sed ab ipso appellat argumentum, Ἀμμεσπεκοδιμ, ut Origenes atque Eusebius, vel Ἀμμεσπεκοδιμ, ut Nicophorus. Hebraice absque s intermedio recte scribas דַּבְּרֵי כֹדִים, quod est, « numerati. »

⁴ Triginta et quatuor mss. codices, quos hæ-

incipiunt ab Jesu filio Nave, qui apud eos JOSUE BEN NUN (יהושע בן נון) dicitur. Deinde subierunt SOPHETIM (שופטים), id est, Judicum librum; et in eundem compingunt RUTH (רות), quia in diebus iudicum facta narratur historia. Tertius sequitur SAMUEL (שמואל), quem nos Regnorum primum et secundum dicimus. Quartus MALACHIM (מלכים) id est Regum, qui tertio et quarto Regnorum volumine continetur. Meliusque multo est MALACHIM, id est, Regum, quam MALACOTH (מלכות), id est, Regnorum dicere. Non enim multarum gentium regna describit; sed unius Israelitici

buimus ad collationem hujus præfationis, legunt omnes « Thorath : » quasi nomen istud esset in regimine ut cum dicitur תורה כשה « Thorat Mose, » id est, « lex Mosis. » Notandum est autem emendatorem Canonis S. Germani a Pratis aspirationem h ab initio, et litteram th in fine, punctis supra infraque positis, expungendas indicasse ac « Tora » juxta Hebræos, non « Thorath, » legendum: quod appposito etiam signo h in margine suo more significavit. MART.

— Hæc mss. omnium lectio est, quorum triginta quatuor Martineus numerat: nos antiquissimum Veronensem pro cunctis laudamus. Equidem in statu constructo sic scribitur תורה כשה: non autem in absoluto, ut sumere hic videtur Hieronymus. Verum et alia id genus sunt nomina, quæ ex vulgari appellatione videtur magis quam ad orthographicæ regulas designare: ut est illud paulo post, « Malachot » pro « Malachoth, » et « Masaloth » pro « Maschalim, » quæ tum ipse cum eo vetustiores interpretes retinere.

¹ Diximus in observationibus nostris ad inscriptionem libri Genesios, Hebræos, teste Hieronymo, solitos fuisse voluminibus sacris nomina imponere ex principiis eorum, ut, v. g.: « Bre-sith, » quod significat « In principio Gen. 1, 1: Elle smoth, » id est, « Hæc sunt nomina, » quæ priora sunt verba libri Genesis, et libri Exodi. Verum ex eodem Hieronymo nunc apparet id esse intelligendum de solis Mosaicæ legis quinque voluminibus: nam cæteri libri tum prophetales, tum hagiographi non sortiuntur nomina ex principiis suis, sed ab ipsis auctoribus, aut certe ex rebus personisve de quibus inibi multa scribuntur. Monemus tamen curiosos lectorem, libros I et II [Pulg. III et IV] Regnorum, qui ab Hebræis « Malachim » dicebantur juxta Hieronymum, hoc est, « Reges, » apud Origenem ex principio eorum appellari « Vammelech David, » quod interpretatur « Et rex David » I [Pulg. III] Reg. 1, 1. Unde satis compertum exstat libros sacros Hebræorum diversa a diversis habuisse nomina, ac

populi, qui tribubus duodecim continetur. Quintus ISAIAS (ישעיה), sextus IEREMIAS (ירמיה), septimus IZECHEL (יחזקאל), octavus liber duodecim prophetarum, qui apud illos vocatur THARE ASBA* (תרי עשר).

Tertius ordo Ἀγούρα possidet; et primus liber incipit ab Jon (יוני), secundus a DAVID (דוד), quem quinque incisionibus, et uno Psalmorum volumine comprehendunt: tertius est SALAMON (שלמה) tres libros habens: Proverbia, quæ illi Parabolæ, id est, MASALOTH* (משלות) appellant; Ecclesiasten, id est, COLETH* (קהלת); Canticum

varias appellationes. MART.

² Malunt hunc Græci librum a primis verbis inscribere Ὀβασμῆλεχ ἀσβῆ. Sic Origenes vocat, et Josephus, vetus Christianus auctor in « Hypomnestico, » demum et Nicephorus, tamen si paulo vitiose. Hebræus habet דוד כמלכות. Porro Martianeus male ab hoc loco novum prolegi capitulum exordiebat.

³ Hoc nomen scribendum esset cum duplici « mem » ab initio, id est, מַמְלָכוֹת, « mamlachoth, » quod interpretatur « regna: » מַלְכוּת, « malachoth » enim cum « mem » unico, non regna proprie, sed reginas significat. Ne quid tamen alienum induceremus, verba Hebræica Hieronymi totidem elementis ad marginem apponere visum est quot ille in textu exprimere voluit. MART.

— Diximus superius « mamlachoth » rectius scribi debuisse: Veronensis ms. « Malachoth » legit. Paulo quoque inferius « Hezeziel » pro « Iezziel, » ut et supra « Samuhel » pro « Samuel, » hisque similia aspirat.

⁴ Canon Hebræice veritatis S. Germani a Pratis habet hic secunda manu, תַּרְעָ אַזְרָא. Quod exscriptor in emendando suo exemplari mutuari potuit et ex aliis libris, uti nobis fides facit codex biliarum S. Germani ante octingentos annos scriptus, in cujus ora marginali hæc varians lectio reperitur « Thare arsa, » alii, « tre arsa. » Cum ipse nihilominus in textu legat, « Thare, arsa. » MART.

⁵ Ita Canon uterque Hebr. verit. Carcassonensis scilicet et noster Sancti Germani a Pratis. Omnes alii mss. cod. legunt, « Masloth: » sed ms. num. 3, jam sæpe laudatus, in limbo « Masaloth » habet cum s duplici: in corpore autem « Maslot » litteris Græcis. MART.

— Veronensis liber cum gemino s, « Massaloth. » Eusebius Μετλεσθ, Nicephorus Μετλεσθ appellant.

⁶ In tribus antiquissimis mss. Corbeliensis monasterii nostri scriptum est ACCOLETH, quasi

canticorum, quem titulo SIR ASSIRIM (השיירי שיר) prænotant; sextus est DANIEL (דניאל); septimus DABRE AIAMIM* (דברי הימים), id est, Verba dierum, quod significantius Χρονολόγος totius diviniæ historiam possumus appellare: qui liber apud nos Παράλειπόμενον primus et secundus inscribitur; octavus EZRAAS (עזרא) (Al. Elsdras,) qui et ipse similiter apud Græcos et Latinos in duos libros divisus est; nonus ESTHER (אשתר).

Atque ita fiunt pariter veteris legis libri viginti duo, id est, Mosi quinque, prophetarum octo, hagiographorum novem. Quanquam nonnulli RUTH (רות) et CINOth (קינות) inter Ἀγούρα scriptis, et libros hos in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse prisca legis

libros viginti quatuor: quos sub numero viginti quatuor seniorum Apocalypsis Joannis inducit adorantes Agnum, et coronas suas prostratis vultibus offerentes Apoc. 1v, 4, stantibus coram quatuor animalibus oculatis et retro et ante *Ibid.* 6, id est, et in præteritum et in futurum respicientibus, et indefessa voce clamantibus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. *Ibid.* 8.

Hic prologus Scripturarum quasi galeatum principium omnibus libris quos de Hebræo veritatis in Latinum, convenire potest: ut soire valeamus quidquid extra nos est, inter ἀπόκρυφα esse ponendum. Igitur sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, et Jesu filii Sirach liber, et

Hebræice Hieronymus legerit הַרְרֵת עם ה' ab initio, quod grammatici vocant emphaticum litteram sequentem congenians. Canon S. Germani legebat similiter ACCOLETH; sed manus emendatoris expunxit primam syllabam, « ac, » hodieque superest solum « Coleleth. » Apud Hebræos constanter legitur קהלת « Coleleth » absque ullo « he » initiali: « Coleleth » quoque legebat Origenes in Psalmum 1. MART.

— Idem Veronensis ms. « Accoleleth, » quemadmodum et in Corbeiensibus tribus Martianeus invenit. Fortasse et verius, quod ita cum emphaticio vocatur Hebræi olim הַרְרֵת.

¹ Non DABRE AIAMIM, sed « debre aiomin, » legebatur olim in ms. codice Corbeiensis num. 1. Exstat etiam prope eadem lectio ad oram marginalem manuscriptorum nostri num. 3, ubi positum invenimus « dibre aiomin. » Hinc in Canonem S. Germani fluxisse videtur hodiernum « dibre aiain: » nam ante emendationem in eo scriptum erat « dabre iamim. » Exemplar Carcassonense Canonis Hebræice veritatis legit « dabre iamim » cum aliis triginta mss. libris. Apud Origenem legitur δῆρε ἀϊαμῖμ, id est, « dibre aiamin, » ut jam in canone nostro. Verba Hebræica in sacris voluminibus sunt ista דְּבַרֵי יַמִּים. Nec refert juxta Hieronymum in epist. ad Evagrium de Melchisedec, utrum « dabre, dibre, » an « debre aiamin » pronuntietur; cum vocalibus in medio litteris peraro uterentur Hebræi veteres, et pro voluntate lectorum, atque varietate regionum, eadem verba diversis sonis atque accentibus proferebant. MART.

— Item Veronensis. ms. « dabreiamim » sine intermedio ה quod regimini vocant, quam lectionem probasse videtur et Nicephorus, qui habet δῆρε: ἰαμῖν. Recte cæteri scriptores Græci,

Origenes, Eusebius, alique δῆρε ἀϊαμῖμ.

² Ex his Victorinum in Apocalypsin Martianeus laudat. Proferendus vero est Tertullianus libro 1v « contra Marcionem, » quem hic tamen describere piget: cum hæc sit disputatio a sacris perisque omnibus criticis copiose nimis aliquid erudite pertractata.

³ Totidem libros enumerat Victorinus in Apocalypsi: « Sunt autem, inquit, viginti quatuor libri Veteris Testamenti: viginti duos in excerptis Theodori invenies, etc. » Quidam ad viginti duo volumina Canonis Hebræorum, Tobiam et Judith adjugebant, ut essent viginti quatuor. « Quibusdam autem, inquit Hilarius prologo in librum Psalmorum, visum est, additis Tobia et Judith, viginti quatuor libros secundum numerum Græcarum litterarum communerare. » Ad illos non alludit Hieronymus, sed ad eos potius qui Ruth et Cinoth inter hagiographa scriptabant. Judæi hodierni biblia sacra vocant יָרֵבֶנַע וְיִרְמִיָּהוּ, « Esrim vearbæa, » id est, « viginti quatuor: » et inter hagiographa numerant librum Ruth et Jeremiæ Lamentationes. Videssis plura de hoc argumento in præloquiis nostris. MART.

⁴ Verbum « respicientibus » Veronensis. ms. non agnoscit: fortasse etiam elegantius Hieronymianus textus eo caret.

⁵ « Et qui futurus est. » Ita legitur in Canone Carcass. et in ms. codice S. Germani num. 3, id quoque scriptum habebatur in Canone nostro antequam mendis expurgatus esset. MART.

— Verius habet Veronensis. ms. « qui futurus est, » quemadmodum et vetustiores tres, quos laudat c suis Martianeus.

⁶ Idem ms. « seponendum, » uno verbo pro « esse ponendum: » concinnius.

Judith, et Tobias; et Pastor¹, non sunt in Can-

¹ Nisi si notissimus Hermæ « Pastor » hic est, haud equidem intelligo, quis alius hoc nomine inter scripturas apocryphas liber sit rejiciendus. Quod si ille ipse est, jam non ab Hieronymo, qui Veteris Testamenti, non Novi, apocryphos libros hic memorat, sed a sciolo quopiam, qui S. Patris contextum ac mentem non satis attendit, temere omnino est intrusus: neque enim ad Veteris Testamenti sive ad Hebræorum Canonem spectare liber apostolicorum temporum potest, aut a S. Doctore ad eam seriem revocari. Rectissime adeo existimo Urbanatem codicem sane perquam emendatum carere eo prorsus nomine, ac vellem a cæteris quoque abesset, ac præcipue Veronensi antiquissimo, ut ad eorum posset fidem expungi. Nunc quando in reliquis est omnibus libris, sunt et docti viri, qui sub « Pastoris » appellatione tertium Macchabæorum librum denotari volunt: satisque ingenium Franciscus Junius Græcis verbis rescribit *Ἰστορία*, derivatque nomen ἀπὸ τῆς παστῆος, sive παστῆος, hoc est ab atrio, in quo sumus sacerdos cum fidei suo comitatu intercessit, ne rex veniret in sanctuarium. Meibomius e contrario lib. « de Fabrica triremium », pag. 45, legi debere contendit « Philopator; » eodem autem intellectu accipit librum tertium Macchabæorum, qui ordine primus est, et tempora Macchabæis priora attingit. At qui priorem conjecturam multis impugnat exsufflatque doctis. Lemoynius epist. ad Cuperum de Melanophoris, pag. 288, hanc quoque minus probabilem tisdem argumentis reddit: ut nihil interrim dicam, lectionem « Philopator, » ab ea que omnium est codicum, « Pastor, » longe minime ablatere. Nobis aliquando visum est, commodo substitui posse « Esther, » sicque accipi dictum ab Hieronymo, ut posteriora sex libri ejus capita denotari, que ex Græcis duntaxat τῶν LXX editionibus habentur: in Hebræico autem exemplari desiderantur, neque adeo sunt in eo Canone. Nam et ob hanc, ut videtur causam a Melitone Asiatico, Athanasio, et Gregorio Nazianzeno liber ipse a divinatorum albo expungitur et videtur ipse Hieronymiane orationis, librorumque *δευτεροβιβλικῶν* series id postulare, ut de hac ejus libri interpolatione, sive ab Hebræico exemplari discrepantia hic dicere. Denique multa horum est nomen: « Pastor, » atque « Esther » similitudo, maxime si ex dictantis ore excipiantur: nisi si et data opera potius quam temere substituit « Pastor » critiens nonnemo, qui paulo superius observavit, Esther, ut in Hebræico est, in Canone recipi tertio ordine inter *Ἀγγέλων* nono loco, putarique non sibi constare Hieronymum, si hic loci expungeret. Verum

none², Macchabæorum primum librum, Hebræico, lector, arbitrio quam probes conjecturam relinquimus. Videsis et Cotelerm hac super re præfatione in Hermam.

² De Hebræorum, non Ecclesiæ Canone hæc intelligenda docet Marianus Victorius in scholiis suis ad præsentem præfationem Hieronymi. Asserit quoque Richardus Simon *hist. critique lib. I, c. 19*, Hieronymum non e sua, sed ex Judæorum sententia, locutum, ubi nonnullos libros in Ecclesiæ Canonicos (ut ipse R. S. ait) inter apocrypha volumina esse ponenda decernit. At si de sententia Hieronymi, eidem Hieronymo fides habeatur, dissimulare non possumus scriptores illos procul a vero recedere, propriamque, non Hieronymianam, obtrudere lectoribus opinionem. Id manifeste evincunt verba isthæc que legitur in præfatione Hieronymi in libros Salomonis: « Fertur et *παιδικός* Jesu filii Sirach liber, et alius *φειδελύργος*, qui Sapientia Salomonis inscribitur: quorum priorem Hebræicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolis prænotatum; cui juncti erant Ecclesiastes, et Canticum canticorum, ut similitudinem Salomonis non solum numero librorum, sed etiam materiarum genere coequaret. Secundus apud Hebræos nusquam est: quin et ipse stylus Græcum eloquentiam redolet, et nonnulli scriptorum veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant. Sicut ergo Judith, et Tobias, et Macchabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit: sic et hæc duo volumina legat ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. » Videant nunc Marianus, ac Simon, quo sensu Hieronymus dixerit: « Igitur Sapientia, que vulgo Salomonis inscribitur, et Jesu filii Sirach liber, et Judith, et Tobias, et Pastor, non sunt in Canone. » Selmus quidem post decreta Concilii Tridentini hos omnes libros pari cum cæteris veneratione ab omnibus vere piis et orthodoxis esse suscipiendos; sed nunc questio nobis est de tempore Hieronymi, quando, ut ex eodem constat, libros jam dictos legebat quidem Ecclesia ad edificationem plebis cum tamen ipsos non reciperet inter Scripturas Canonicas.

MART.

— Hebræo scilicet, ut ex hoc toto Hieronymi contextu liquet, fertur hominum eruditissimorum, Victorii, Morini, Simonii, aliorumque sententia. Martianæus, qui de Ecclesiæ Canone S. Doctorem locutum esse contendit, vulgatissimum illud laudat ipsiusmet Hieronymi testimonium in præfatione in libros Salomonis, « Fertur, et *παιδικός* Jesu filii Sirach liber, et alius *φειδελύργος*, qui Sapientia Salomonis inscribitur: quo-

cum reperi¹; secundus Græcus est: quod ex ipsa quoque *ῥήσις*:² probari potest. Que cum ita se habeant, obsecro te, lector, ne laborem meum reprehensionem æstimes antiquorum. In tabernaculum Dei offert unusquisque quod potest: alii aurum et argentum et lapides pretiosos: alii byssum et purpuram et coccum offerunt et hyacinthum: nobiscum bene agatur, si obtulerimus pelles et caprarum pilos. *Eccl. xxv, 3-7*. Et tamen Apostolus contemptibilia nostra magis necessaria iudicat *I Cor. xii, 23*. Unde et tota illa tabernaculi pulchritudo, et per singulas species, Ecclesiæ præsentis futuræque distinctio, pellibus tegitur et cilicis, ardoremque solis et injuriam imbrum ea que viliora sunt prohibent. Lege ergo primum, Samuel, et Malachim meum: meum, inquam, meum. Quidquid enim crebrius verten-

rum priorem Hebræicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolis prænotatum... Secundus apud Hebræos nusquam est, quin et ipse stylus Græcam eloquentiam redolet: et nonnulli scriptorum veterum nunc esse Judæi Philonis affirmant. Sicut ergo Judith et Tobias, et Macchabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit, sic et hæc duo volumina legat ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. » Quibus quidem verbis videtur S. Pater non quid Judæi facerent, sed quid Ecclesia de his libris sentiret, explicasse. Verum haud ita ex hoc loco colligendum de aliorum sensu, sed potius hunc ad reliquos emolliendum rectissime Morinus constituit; et sane debet auctoris cujuscuque sententia ad plura expendi testimonia: et suorummet verborum interpretem ipsum esse qui scripsit, ea demum certa probatio est. Re autem ipsa nulla occurrit ipsiusmet S. Doctoris testimonia, quibus de Hebræorum duntaxat catalogo locutum se esse pronuntiat, ita clara, ut nulla verborum contorsione eludi queat. Ac de Tobias quidem libro, sic in præfatione ad Chromatum et Heliodorum habet: « Quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum secantes, his que apocrypha memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt enim nos Hebræorum studia, et imputant nobis, contra suum Canonem Latinis auribus ista transferro. Sed melius esse iudicem Pharissæorum displicere iudicio, et episcoporum jussionibus inservire, insulti ut potui. » De Judith vero adhuc luculentius item in præfatione: « Apud Hebræos liber Judith inter apocrypha legitur, cujus auctoritas, ad roboranda illa que in contentione veniunt, etiam mi-

do, et emendando sollicitus et didicimus et teneamus, nostrum est. Et cum intellexeris quod antea nesciebas, vel interpretem me æstimato, si gratus es, vel *παρρησιαίτη*, si ingratus. Quantum [*ms. quod*] mihi omnino conscius non sum [*ms. sum*], mulasse me quidpiam de Hebræica veritate. Certe si incredulus es, lege Græcos codices et Latinos et confer cum his opusculis³: et ubiqueque inter se videris discrepare, interroga quemlibet Hebræorum, cum magis accommodare debeas fidem: et si nostra firmaverit, puto quod eum non æstimes conjectorem, ut in eodem loco mecum similiter divinarit. Sed et vos, famulas Christi (Paulam et Eustochium), rogo, que Domini discumbentis pretiosissimo fidei myro⁴ unguis caput, que nequaquam Salvatorem queritis in sepulcro, quibus jam ad Pa-

num idoneo iudicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctorum Scripturarum dicitur computasse, ac quævis postulationi vestre, imo exactiori. » Porro idem dicendum est de Ecclesiastico et Sapientia Salomonis, quos cum Tobia et Judith una serie eademque classe complectitur. Qui plura hæc super re cupiet, criticos supra laudatos, et Morinum præsertim, adeat.

¹ Nullum hodie superest Hebræicum aut Syriacum exemplar. Librum Assamæorum laudat Josephus ben Gorion, qui auctor circa undecimum seculum scripsit: neque est adeo incredibile ad eam usque ætatem Hebræicum archetypum superfuisse. Hieronymus nullum vertit ex his libris: vetustissima tamen est que obtinet versio.

² Veronens mss. « ipsa quoque historia » pro *ῥήσις*: at, puto, mendose, et Latini antiquarii qui Græcos litteras ignoravit, culpa; nam et paulo inferius, « historiographum » rescribit pro Græco verbo *παρρησιαίτη*.

³ Addunt hic editi, « que nuper emendavimus. » Hæc radenda sunt tanquam superflua, quoniam nihil eorum exstat in ms. vetustioribus ac melioribus notæ. In recentioribus tantum quinq; aut sex legitur, « que super emendavimus: » quod æque vitiosum est: non enim monet Hieronymus locutum, ut Græcos Latinosque codices conferat cum omnibus opusculis que supra enumeraverat, vel que nuper emendaverat; sed cum his tantum que ex Hebræo in Latinum vorterat, id est, cum libris Samuel et Malachim. MART.

⁴ Sic legunt omnes mss. nostri, nisi quod plures pro « myro » scribunt « myro » cum duplici r. *Μύρον* autem Græce unguentum dicitur: *μύρον*

trēm Christus ascendit, ut contra latrantes canes, qui adversus me rabido ore deserviunt, et circumēnt civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur, si alius detrahant, orationum vestrarum clypeos opponalis¹. Ego sciens humilitatem meam, illius semper sententiae recordabor:

vero herbam significat. Unde error editorum librorum manifeste deprehenditur, ubi legimus « pretiosissima fidei myrrha. » Neque vero caput Domini discumbentis unctum est « myrrha, » sed « myro, » id est, « unguento pretiosissimo » mulieris peccatrici in evangelica narratione, ad quam hic alludit sanctus Hieronymus. MARX.

— Antiquam lectionem, « pretiosissima fidei myrrha, » revocandam esse contendit « Hieronymianorum questionum auctor, qui et vult nullo directius S. Doctorem respicere ad mulieres quae myrrham tulerunt ad sepulchrum Christi, Marc. xvi, quam ad eam, aut eas quae capiti ejus accumbentis unguentum effuderunt, Matth. xxvi, 7. Scilicet immane illud repugnanti studium lenibras ejus effudit oculis, ut quae duo praecedunt proxime clarissima verba, « Domini discumbentis, » nec legerit. Nihil itaque dubium est, « myro, » seu μύρο, id est « unguento, » scriptum ab Hieronymo, quod Salmasius pridem certis argu-

Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea, Posui ori meo custodiam, cum [Vulg. dum] consisteret peccator ad averum me. Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis. Psal. xxxvii, 2 seq.

mentis ostendit: Martianus postmodum mss. ope in textu restituit. Nostri quoque codices repositam lectionem confirmant, in quorum uno tantum est paulo mendose cum duplici r scriptum « myrrho. » Confirmant vero et aliorum Patrum loci, qui ea voce eodem plane sensu usi sunt; et cum primis S. Gaudentius Brixianensis serm. 13: « Maria pretioso myro unctos Christi tersit pedes, » Luc. vii, 37, 38. Et adhuc pressius serm. 20: Alter (id est, S. Paulus) pretiosum fidei myrum doctrina sua portat in populo, etc. » Mox Veronensis. ms., « quia nequaquam Salvatore, » pro « quae, » etc.: in uno Avenionensi « seductorem » satis vitiose scriptum Martian. invenit pro « Salvatore. »

¹ Veronensis ms., « subponatis, » qui et « semper » adverbium mox praetermittit: denique et prius verbum « dixi » in subnexo Psalmi testimonio tacet.

TITULI LIBRI SAMUEL.

- I. Ubi orat Anna corde, labiis immotis.
- II. Nativitas Samuelis.
- III. Ubi offertur Samuel templo.
- IV. Canticum Annae.
- V. Ubi peccatum filiorum Heli ostenditur.
- VI. Ubi alloquitur Heli filios suos de peccatis.
- VII. Propheta sine nomine ab Heli destinatur.
- VIII. Dormientem Dominus alloquitur Samuel.
- IX. Prima allocutio ad Samuelem.
- X. Israel ab hostibus superatur.
- XI. Ubi arca Testamenti contra hostes deseritur.
- XII. Ubi populus ceditur, occisis filiis Heli, arca captivatur.
- XIII. Heli sacerdos de sella cadens moritur.
- XIV. Ubi arcam Philisthaei in templo ponunt.
- XV. Ubi populus Azotii describitur, ceterarumque civitatum.
- XVI. Accaronitae arcam Domini suscipiunt.
- XVII. A sacerdotibus ordinatur cum quo munere arca sit emittenda.
- XVIII. De susceptione arcae Domini: sacrificium fit

- de vaccis, quae eam adduxerunt.
- XIX. Translatio arcae in Gabaa in domo Abinadab.
- XX. Ubi orat et sacrificat pro populo Samuel.
- XXI. De iudicio filiorum Samuel, et de regis petitione.
- XXII. Ubi admonetur populus de iure regis et potestate.
- XXIII. De unctione Saulis regis.
- XXIV. Ubi a Samuele ungitur Saul, et osculo accipitur.
- XXV. Saul incipit prophetare.
- XXVI. Confirmatio regis Saul, et descriptio legis regni.
- XXVII. Primum praelium Saul.
- XXVIII. Ubi Samuel de temporibus suis alloquitur populum.
- XXIX. Consummatio allocutionis Samuel, et de pulli penituntiae.
- XXX. Samuel Saulem reprehendit in offerendo sacrificio.
- XXXI. Solus Jonathas contra Philisthaeos ingreditur.

TITULI LIBRI SAMUEL.

- XXXII. Jejunium indicitur a Saule.
- XXXIII. Pecora non sua populus decisione mactata manducant.
- XXXIV. Occisurum Jonatham Saul promittit, eo quod indictum jejunium non observaverit petilique pro eo populus.
- XXXV. Praeceptum Domini ad Saul de nece Amalec servato.
- XXXVI. Dominus irascitur Saul pro Agag rege Amalec servato.
- XXXVII. Quod melius sit obedientia quam sacrificium.
- XXXVIII. Ubi Samuel Agag regem interfecit.
- XXXIX. Ubi mittitur Samuel ad ungendum David regem.
- XL. Ubi singuli filii Isai offeruntur Samueli.
- XLI. Ubi ungitur David a Samuele.
- XLII. De arreptione Saulis et spiritu nequam.
- XLIII. Ubi David ad Saul adducitur.
- XLIV. Captum Coliae.
- XLV. Ubi David a Saul recedit.
- XLVI. A patre post fratres mittitur David.
- XLVII. Ubi se offert David contra Goliath.
- XLVIII. Ubi David interfecit Goliath.
- XLIX. Jonathas in amore accipit David.
- L. Ubi cauta virginum in odium David Saul motus est.
- LI. Ubi David a Saul Merob filia promittitur.
- LII. Hic alteri datur Merob, et Michol ei promittitur.
- LIII. Ubi Michol uxorem David accipit.
- LIV. Saul Davidem jubet occidi.
- LIV. Ubi David iterum pugnat contra Philisthaeos.
- LVI. Hic per uxorem Michol David liberatur.
- LVII. Positus cum Samuele David, et ipse et qui ad eum missi fuerant, et Saul veniens prophetare ceperunt.
- LVIII. Saul Jonathas irascitur ob execrationem David.
- LIX. De signo sagularum inter David et Jonatham.
- LX. Ubi David panes propositionis comedit.
- LXI. Ubi David apud Achis regem Gethi demonem se fingit habere.
- LXII. Ubi David profugos sibi collegit.
- LXIII. Ubi sacerdotes Domini a Doeg occiduntur.
- LXIV. Ex praeepto Domini David cum suis ad Philisthaeos pergit.
- LXV. Hic accipit ephod ab Abiathar sacerdote et orat David.
- LXVI. Ziphæi David se tradituros Sauli promittunt.
- LXVII. In spelunca positus David Sauli chamydem praecidit.

- LXVIII. Locutus David ad Saul, quod ei pepercerit.
- LXIX. De penituntia Saul erga David.
- LXX. Captum Nabal.
- LXXI. Nabal negat David alimoniam.
- LXXII. Moritur Nabal, et uxorem ejus accipit David.
- LXXIII. David acceptam Michol filiam Saul, et Abigail, sed et Ahinoem habet uxorem.
- LXXIV. Ubi Saul Michol alteri dedit uxorem.
- LXXV. Dormiente omni exercitu, David a capite Saul hastam tulit.
- LXXVI. Ubi expegefactus Saul alloquitur Davidem.
- LXXVII. Ubi moritur Samuel.
- LXXVIII. Ubi pythonissam consulti Saul.
- LXXIX. Ubi prohibetur David in bellum ire contra Israel.
- LXXX. Insurgentes Amalecitate a David superantur.
- LXXXI. Ubi eruit David praedam.
- LXXXII. Ubi superatur et occiditur Saul.

Ibi explicit liber primus Samuel.

- LXXXIII. Ubi occidit David nuntium qui nuntiavit Saul mortuum.
- LXXXIV. Post mortem Saul ungitur David, et regnat.
- LXXXV. Ubi commemorat David se a populo Juda unctum esse.
- LXXXVI. Ubi factum est bellum inter Isobeth et David.
- LXXXVII. Ubi occidit Abner Asael fratrem Joab a parte David.
- LXXXVIII. Nomina filiorum David sec, qui nati sunt ex diversis matribus.
- LXXXIX. Ubi occiditur Amer a Joab principe militum David.
- XC. Miphoboseth Jonathas filius invenitur.
- XCI. Hic occiditur Isobeth filius Saul.
- XCII. Ubi interfecit David occisores Isobeth.
- XCIII. Ubi ab omni populo Israel rex ungitur et constituitur David.
- XCIV. Ubi Hiram rex praebet ligna domui David.
- XCIV. Ubi nomina filiorum David de diversis matribus.
- XCVI. Hic transfertur arca Testamenti de domo Aminadab.
- XCVII. Hic ostenditur Michol filia Saul sterilis.
- XCVIII. Ubi admonetur David per prophetam, quod templum Domini ipse facturus non sit.
- XCIX. Oratio David post allocationem prophetae.
- C. Consummatio orationis David.
- CI. Ubi ostenditur quod multa spolia et munera sanctificaverit Domino.